

Evolutie ouderen en hun zorgvraag. De Antwerpse gemeenten en regio's

Guido Bottu

Provinciebestuur Antwerpen – dienst Welzijn en Gezondheid – team Planning en Methodiek

Enkele vragen waarop ik met jullie wil ingaan zijn:

- Hoe sterk neemt de zorgvraag toe?
- Hoe snel komt die toename op ons af?
- Hoe sterk verschillen hierin regio's en gemeenten?

Ik beperk mij hier wel tot de zorgvraag bij wie ouder dan 60 jaar is.

We gaan in op:

- De gegevensbronnen voor die vragen
- De hypothesen in de prognose van de Studiedienst van de Vlaamse Regering
- De evolutie van het aantal ouderen
- De relatie tussen leeftijd en zorgnood
- De lokale verschillen in de evolutie van de zorgnood

1. Bronnen

Vertrekpunt is de demografische evolutie. We beschikken hiervoor over een recente prognose van de Studiedienst van de Vlaamse Regering. Op de website van die studiedienst staan zeer gedetailleerde gegevens op gemeentelijk niveau.¹

Het vraagt echter nog veel werk om een gemeente te situeren tegenover anderen en om regionale patronen te ontdekken.

De provincie Antwerpen wil de gebruiksvriendelijkheid van data verhogen. Daarom stelde ik als medewerker van het team Planning en Methodiek binnen de Dienst Welzijn en Gezondheid een studie op met als titel 'Lokale Demografie. Migratie, vergrijzing en beleid'.² Hier beperken we ons tot het deel over de ouderen.

De studie gaat verder dan de prognose. Wat de ouderen betreft maakt zij ook een raming van de evolutie van de zorgvraag onder ouderen. Die raming maakt gebruik van de gegevens van het Vlaamse Zorgfonds, meer bepaald de percentages naar leeftijd met een lopend dossier.³

¹ Zoek: studiedienst Vlaamse regering kies: cijfers, databanken, demografie

² www.provant.be/welzijn kies: sociale wijzer, sociale planning, thematische studies

³ www.zorg-en-gezondheid.be kies: cijfers, Vlaamse zorgverzekering

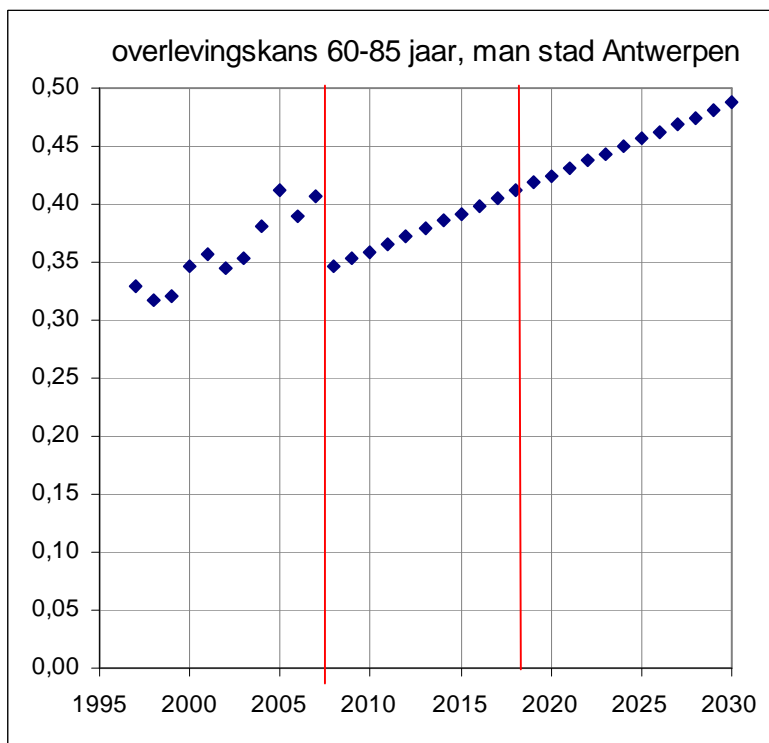
2. De prognose en haar hypothesen

Vooraleer in te gaan op de evolutie van het aantal ouderen volgens de prognose van de Studiedienst van de Vlaamse Regering, ga ik eerst in op de hypothesen over sterfte, omdat die grote invloed kunnen hebben.

Op basis van de sterftcijfers in de laatste tien jaar⁴ verdeelt de studiedienst de gemeenten over enkele groepen. De evolutie wordt aangepast aan de Vlaamse trend sedert 1971 die minder sterk is dan de recente evolutie.

Als voorbeeld nemen we mannen in stad Antwerpen.

Volgende figuur geeft de kans voor iemand van 60 jaar om minstens 85 jaar te worden, gegeven de sterftekansen in een bepaald jaar.



Die kans was in 1997 nog maar 30 %, doch neemt in de volgende tien jaar toe tot 38 %. De prognose vertrekt echter met een lagere overlevingskans, namelijk 33 %. Pas tegen 2017 wordt terug het niveau van 2007 bereikt.

De toename van de overlevingskansen is dus voorzichtig geraamd.

We mogen verwachten dat door de hypothesen over sterfte, de evolutie van het aantal ouderen en in het bijzonder van het aantal hoogbejaarden niet overschat wordt.

Als er al een overschatting zou zijn, dan is dit pas tegen het einde van de prognoseperiode, dus tegen 2030.

⁴ in de prognose van SVR: 1997-2007

3. inwoners ouder dan 60 jaar

Na deze opmerkingen bij de methode van de prognose, bekijken we nu de evolutie van het aantal inwoners ouder dan 60 jaar in het huidige decennium, dus tussen 2010 en 2020.

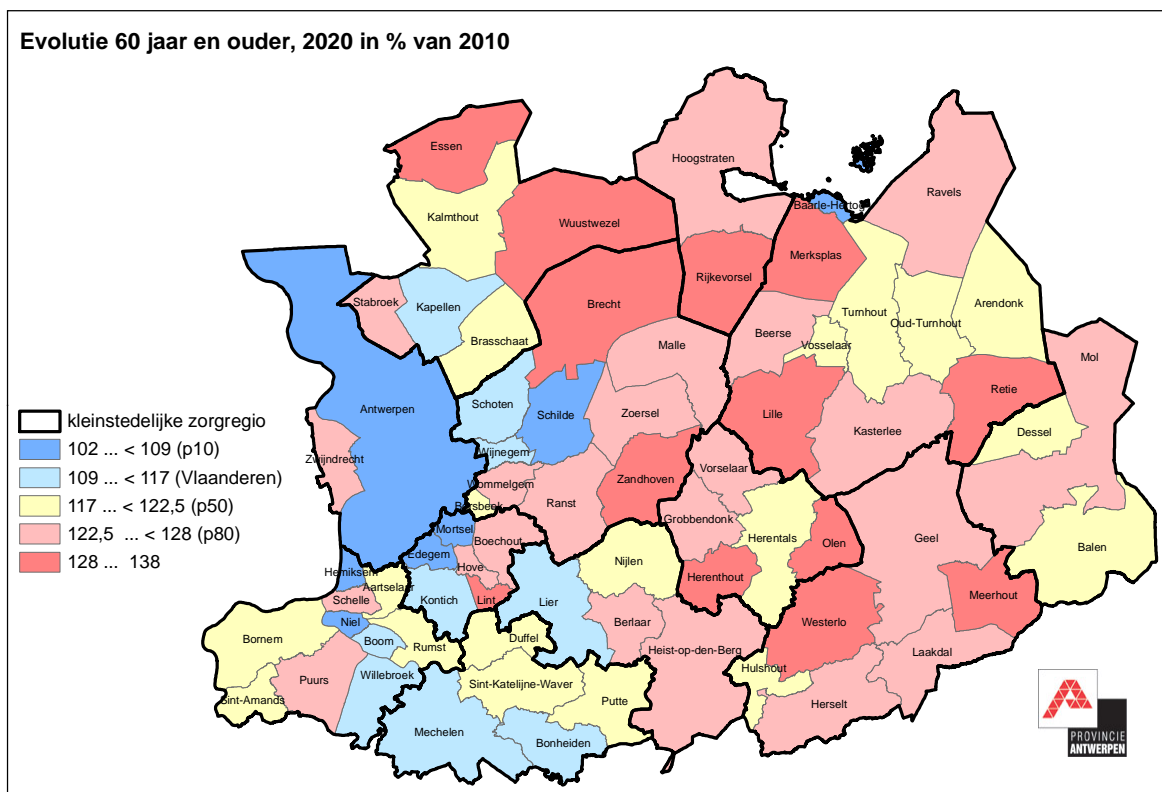
Het aantal '60 +' neemt in Vlaanderen toe met 17 % of 1 op 6. Het talrijke aantal inwoners geboren in de jaren vijftig schuift door naar de leeftijdsgroep 60-69 jaar. Er zijn echter sterke lokale verschillen. Op basis van de prognose is in de provinciale studie volgende kaart opgesteld.

Voor slechts één op vier gemeenten in de provincie Antwerpen – op de kaart in blauw – is de toename kleiner dan voor Vlaanderen, dus kleiner dan 17%.

Het betreft vooral gemeenten op de lijn Antwerpen-Boom-Mechelen en enkele gemeenten in de nabije periferie van Antwerpen.

Voor 1 op 2 gemeenten – in rood op de kaart – is de toename echter bijna een kwart of meer (> 22,5 %).

Het betreft bijna alle gemeenten in de Kempen en de aangrenzende gemeenten.

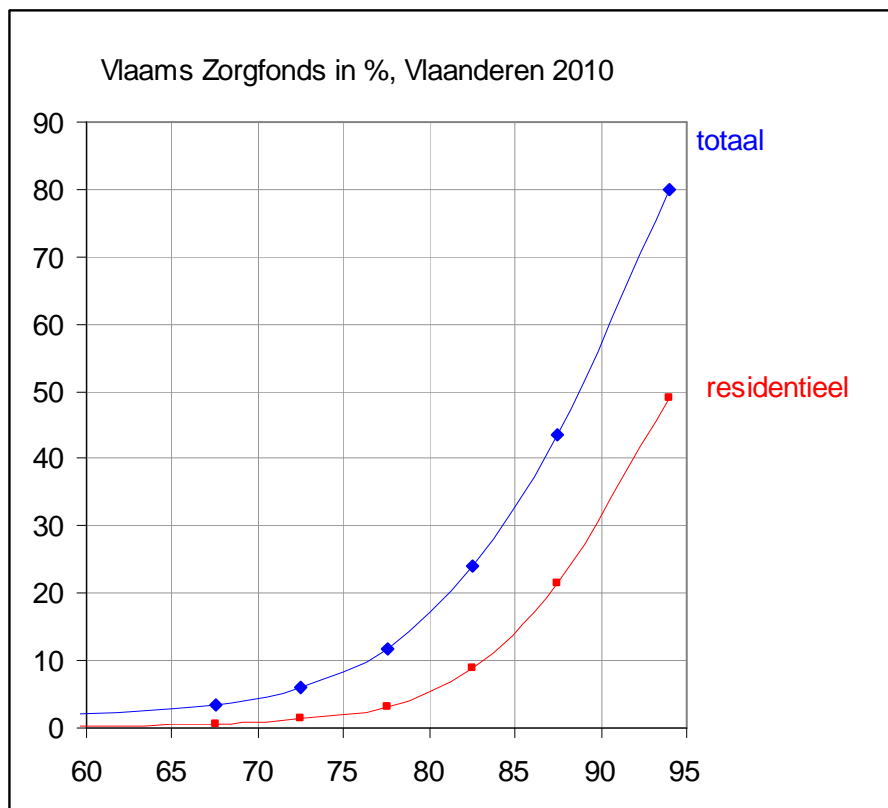


4. Leeftijd en zorgnood

De zorgnood is echter nog gering bij de jongere senioren, maar neemt sterk toe met de leeftijd. Daarom is het belangrijk een betere indicator te zoeken voor de zorgnood.

Volgende figuur geeft voor Vlaanderen naar leeftijd het percentage met een dossier bij het Vlaams Zorgfonds.

Naast de totale percentages (de blauwe lijn) zijn ook die betreffende de residentiële zorg (rode lijn) opgenomen.



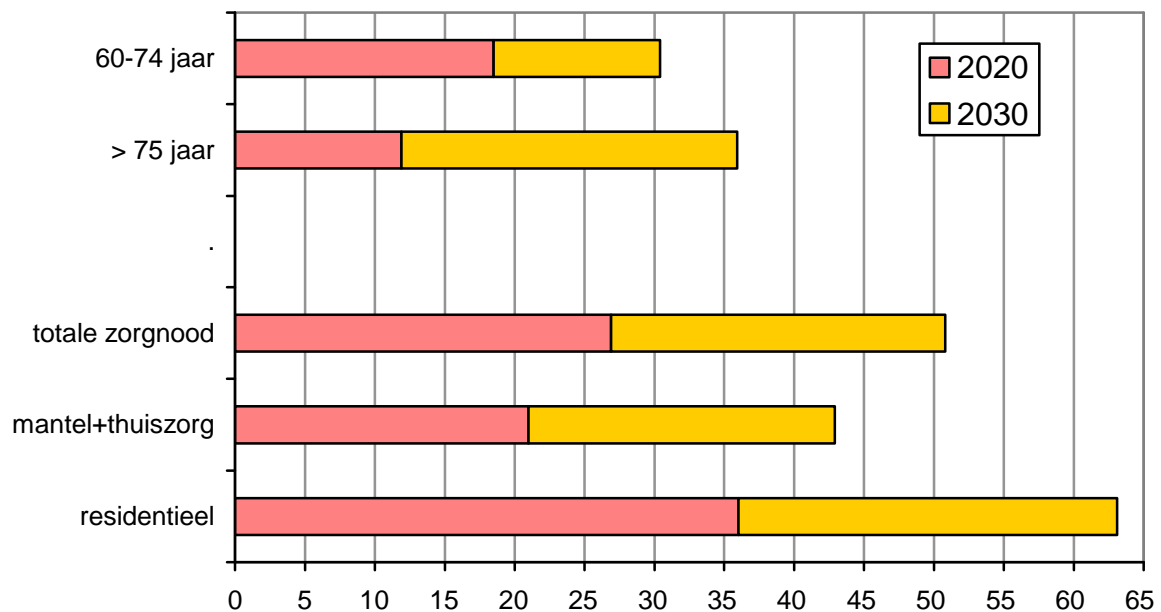
Omwille van de relatie tussen zorgnood en leeftijd wordt vaak de evolutie van de hoogste leeftijdsgroepen, bijvoorbeeld ouder dan 75 jaar afzonderlijk bekeken, in de verwachting een beter beeld te krijgen van de evolutie van de zorgvraag.

De evolutie van het aantal ouder dan 75+ houdt echter onvoldoende rekening met:

- de nog sterke toename van de zorgvraag na de leeftijd van 75 jaar,
- de wijziging in de interne leeftijdsverdeling van de groep 75+
- de evolutie van de zorgnood voor 75 jaar.

Om het effect van de demografische evolutie op de zorgnood te onderzoeken is het daarom beter rekening te houden met alle leeftijdsgroepen ouder dan 60 jaar, doch slechts in verhouding tot de percentages in het 'Vlaams Zorgfonds'.

Volgende figuur vergelijkt voor de provincie Antwerpen de evolutie van de leeftijdsgroepen en van zorgnood. Het gaat telkens om de procentuele evolutie ten opzichte van 2010.



Voor de leeftijdsgroepen stellen we het volgende vast:

- In dit decennium neemt vooral het aantal 60-74 jarigen toe, het effect van de babyboom uit de jaren vijftig.
- De toename van het aantal ouder dan 75 jaar blijft nog beperkt tot 12 %, en wordt pas in het volgende decennium zeer groot.

Het zou echter voorbarig zijn hieruit te besluiten dat ook de zorgvraag pas in het volgende decennium sterk toeneemt.

- Het beroep op het Vlaams Fonds zou al in dit decennium met meer dan een kwart toenemen en zelfs met meer dan een derde voor residentiële zorg.⁵
- Wel blijft de nood aan beide zorgvormen verder sterk toenemen in volgend decennium.

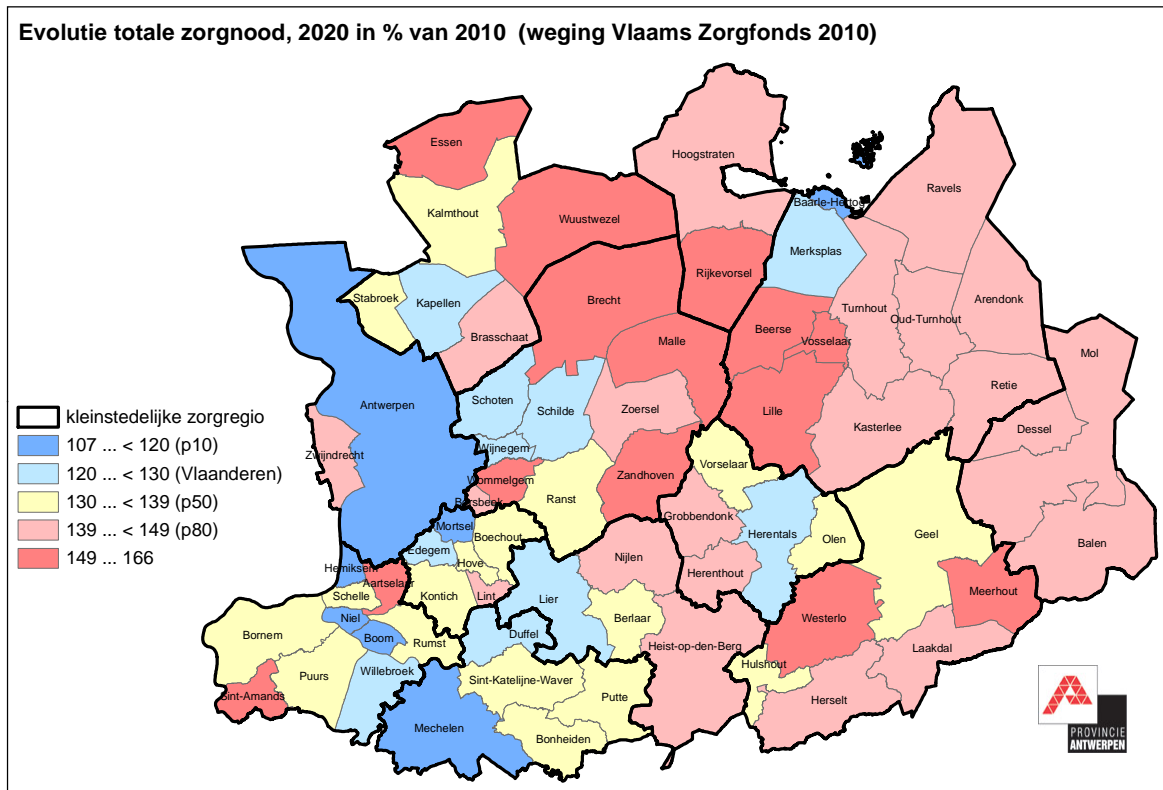
Voor het beleid betekent dit dat de nodige inspanningen in dit decennium geen risico inhouden op een te groot aanbod op lange termijn.

Tot zo ver het beeld voor de provincie Antwerpen. Er zijn echter sterke lokale en regionale verschillen.

⁵ Totale zorgnood 27 %, thuiszorg en mantelzorg 21 % en residentiële zorg 36 %

5. Lokale verschillen in totale zorgnood

Volgende kaart uit de provinciale studie geeft de lokale verschillen voor de evolutie van de totale zorgnood in het huidige decennium.

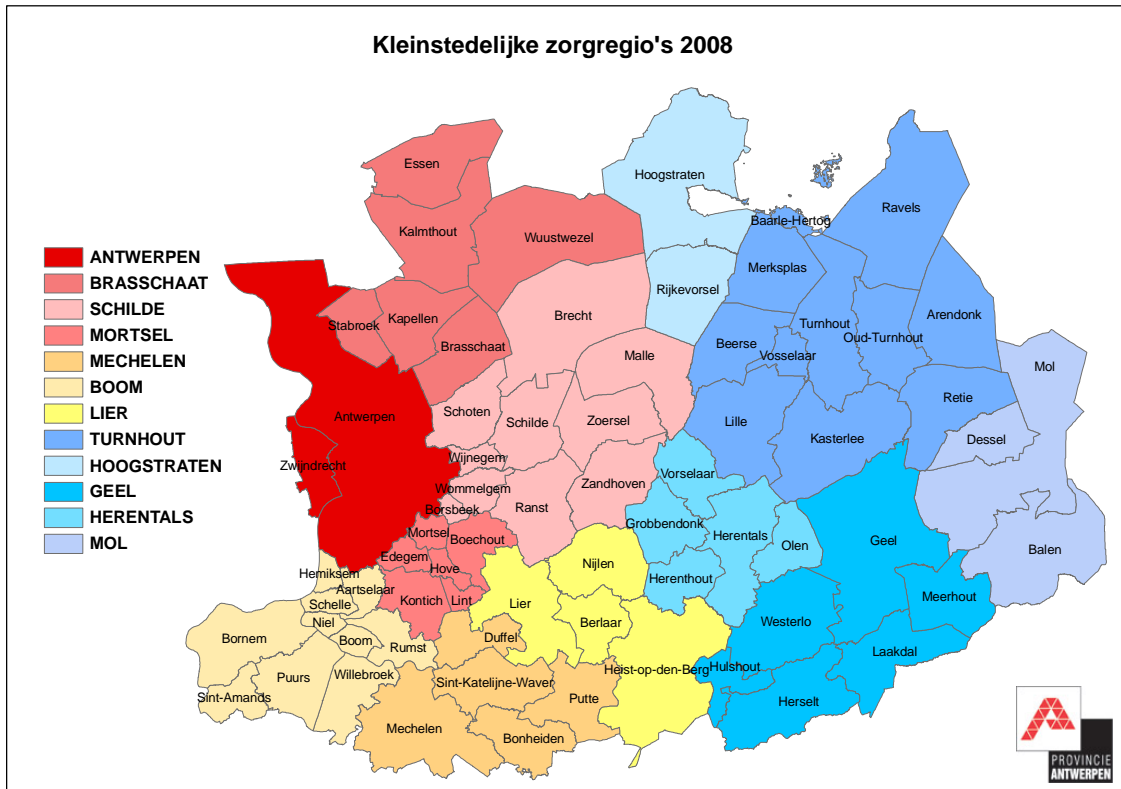


- In de provincie Antwerpen is voor slechts 1 op 10 gemeenten de toename kleiner dan 20%. Zij staan op de kaart in donker blauw en liggen vooral op de lijn Antwerpen-Boom-Mechelen.
- Voor drie op vier gemeenten (in rood of geel) is de toename echter groter dan voor Vlaanderen, dit wil zeggen groter dan 30 %.
- Voor de helft van de gemeenten (in rood) is de toename zelfs groter dan 39%. Het betreft bijna alle gemeenten in de Kempen en de westelijke rand van die regio.

6. Regionale verschillen in residentiële zorgnood

Ten slotte bekijken we de verschillen in de evolutie van de residentiële zorgnood. We doen dit voor de zorgregio's volgens het decreet van 23 mei 2003.

Volgende kaart geeft de drie grootstedelijke en de twaalf kleinstedelijke regio's in de provincie Antwerpen, zoals gewijzigd in 2008.



In de provinciale studie is voor die regio's gekozen omdat zij voor meer en welzijnssectoren de basis vormen voor de programmatie van voorzieningen.

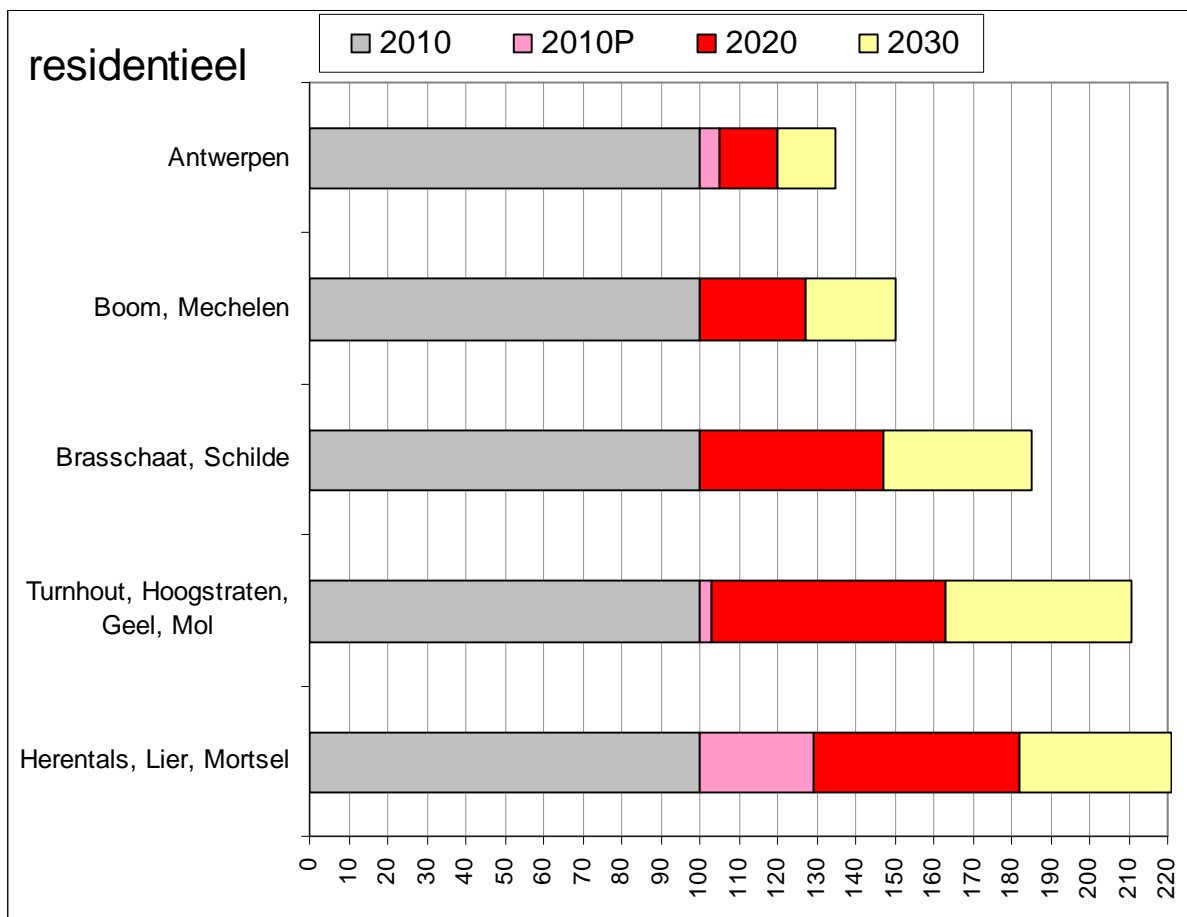
Volgende figuur geeft de verschillen in de evolutie van de zorgnood voor de kleinstedelijke regio's. Ter vereenvoudiging hebben we regio's met een gelijkaardig beeld samengevoegd.

De evolutie tegen 2020 (in rood) omvat ook het tekort voor woonzorgcentra in 2010 (in licht rood).⁶

De toename tegen 2020

- blijft nog beperkt voor Antwerpen en voor Boom en Mechelen, maar is ook daar groter dan 20 %
- voor de andere groepen van regio's is de toename nodig voor de demografische evolutie groter dan 40 %
- voor de regio's Herentals, Lier en Mol komt bovenop de demografische evolutie een sterke inhaalbeweging wegens het huidige tekort aan capaciteit.
- algemeen is er ook na 2020 nog een toename

⁶ Op basis van vergelijking van: a) de erkende capaciteit met b) de toepassing van de percentages naar leeftijd bepaald in de wetgeving (toepassing op de bevolkingscijfers voor 2010)



Algemeen besluit

Voor bijna alle regio's in de provincie Antwerpen mogen we een sterke toename verwachten zowel voor de totale als voor de residentiële zorgnood. Die toename is wat minder sterk voor de regio's Antwerpen, Boom en Mechelen. Elders is zij zeer sterk.

Die toename is geen kwestie van enkel lange termijn, maar is al heel sterk in dit decennium. Zij is veel sterker dan wat we verwachten enkel op basis van de toename van het aantal ouder dan 60 jaar of het aantal ouder dan 75 jaar.

Die toename zet zich verder na 2020. Dit betekent dat de nodige investeringen in personeel en infrastructuur die op korte termijn nodig zijn, geen risico inhouden op overinvestering op lange termijn.

Het is niet alleen belangrijk dat meer wordt gekozen voor zorgberoepen, maar specifiek ook voor ouderenzorg, en dit voor thuiszorg en meer nog voor residentiële zorg.